

УДК 630*9:330.341.1:061.1EU

О. І. Боцула,

к. е. н., старший дослідник,

Інститут агроекології і природокористування НААН

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7047-0102>

О. А. Головіна,

к. е. н., Інститут агроекології і природокористування НААН

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8486-3051>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.9.328

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

O. Botsula,

PhD in Economics, Senior Researcher,

Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS

O. Golovina,

PhD in Economics,

Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS

TRANSFORMATION OF THE FOREST SECTOR OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION: AN ECOLOGICAL AND ECONOMIC PERSPECTIVE

У статті досліджено процеси трансформації лісової галузі України в умовах євроінтеграції та визначено основні еколого-економічні аспекти її розвитку. Проаналізовано сучасний стан лісового господарства з урахуванням актуальних викликів, пов'язаних із необхідністю забезпечення раціонального використання лісових ресурсів, підвищення ефективності управління та дотримання екологічних стандартів. Особливу увагу приділено впливу євроінтеграційних процесів на розвиток лісової галузі, адаптацію національного законодавства до вимог Європейського Союзу та впровадження принципів сталого лісокористування. Визначено ключові проблеми функціонування підприємств лісової галузі, серед яких недостатній рівень інвестицій, зношеність матеріально-технічної бази та необхідність удосконалення організаційно-економічного механізму управління. Обґрунтовано доцільність впровадження сучасних підходів до управління лісовими ресурсами, що сприятиме підвищенню економічної ефективності, екологічної безпеки та конкурентоспроможності лісової галузі України в умовах європейської інтеграції.

The article presents a comprehensive and deep scientific study of the transformation processes currently taking place in the forestry sector of Ukraine in the context of strategic European integration. The authors identify the fundamental ecological and economic guidelines for the long-term development of the forestry complex, taking into account global climate challenges and the need for post-war recovery. The current state of forest resources is analyzed in detail, emphasizing the transition from a resource-oriented model to a model of sustainable nature management. Particular attention is paid to the institutional mechanisms for adapting national legislation to the strict requirements of the "New EU Forest Strategy for 2030" and the European Green Deal. The study reveals critical determinants that currently hinder the efficient development of the sector: a significant deficit of investment capital, a high level of physical and moral depreciation of the material and technical base, and the imperfection of the existing organizational and economic management tools. It is substantiated that the implementation of principles of sustainable forest management will ensure an optimal balance between economic profitability and the preservation of forest biodiversity. The authors provide a detailed analysis of the impact of integration processes on the competitiveness of the domestic timber industry in the international market. The article emphasizes the importance of digitalizing forest management and implementing an

ecosystem approach to forest evaluation. The practical significance of the results lies in the formulation of concrete proposals for modernizing the management mechanism, which will contribute to increasing the environmental safety of the state and ensuring the rational use of forest potential for future generations. The study also addresses the issues of forest certification and compliance with the EU Deforestation Regulation (EUDR) as mandatory steps for full integration into the European economic space.

Ключові слова: лісова галузь, євроінтеграція, еколого-економічний розвиток, стале лісокористування, природокористування, лісові ресурси, управління лісовим господарством, екологічна безпека.

Key words: forestry sector, European integration, ecological and economic development, sustainable forest management, nature resource management, forest resources, forest management, environmental safety.

ВСТУП

Лісова галузь України є важливою складовою національної економіки та виконує значні екологічні, економічні й соціальні функції. Вона забезпечує відтворення природних ресурсів, регулювання кліматичних процесів, збереження біорізноманіття, а також є джерелом сировини для багатьох секторів промисловості. У сучасних умовах зростає роль ефективного управління лісовими ресурсами, що пов'язано з необхідністю забезпечення їх раціонального використання та збереження для майбутніх поколінь.

Актуальність дослідження зумовлена процесами європейської інтеграції України, які передбачають гармонізацію національної політики у сфері лісового господарства з вимогами та стандартами Європейського Союзу. Це вимагає впровадження принципів сталого лісокористування, удосконалення нормативно-правової бази та підвищення ефективності організаційно-економічного механізму управління галуззю.

Разом із тим, сучасний стан лісової галузі характеризується наявністю низки проблем, серед яких недостатній рівень інвестицій, застаріла матеріально-технічна база, а також обмежена ефективність управлінських рішень. У зв'язку з цим виникає потреба у комплексному аналізі еколого-економічних аспектів функціонування лісового господарства в умовах євроінтеграційних процесів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сучасні наукові дослідження у сфері лісового господарства України дедалі більше зосереджуються на питаннях сталого розвитку, екологічної безпеки та адаптації галузі до євро-

пейських стандартів управління природними ресурсами. Значна частина робіт присвячена аналізу реформування лісової політики в умовах євроінтеграції, зокрема гармонізації національного законодавства з вимогами Європейського Союзу та впровадженню принципів екосистемного підходу до управління лісами.

На сучасному етапі існує досить багато наукових досліджень, що присвячені проблемам лісового господарства в Україні. Такі автори як А. Карпук, І. Соловей, Р. Леню [1,2], О. Дребот [3], розглядають у своїй працях наявні проблеми лісової галузі та формують рекомендації щодо їх вирішення. У працях А. Бобка, П. Лакиди, А. Максимів, Є. Попадинця, М. Римара, О. Сакаль [4], М. Ступеня [5], А. Сундука, В., М. Шершуна [7], О. Шубалого та інших аналізуються певні аспекти інвестиційно-інноваційного забезпечення лісгосподарського та деревообробного виробництва. О. Фурдичка [6], І. Антоненко, Р. Василишина, В. Голяна, А. Дейнека, Я. Дяченко, П. Кравця, І. Лицур, Ю. Марчук [10], у своїх дослідженнях розглядають проблематику інституціоналізації широкого спектра форм, методів, джерел інвестування та впровадження інновацій у сферу лісорозведення, лісовирощування, лісозаготівель, переробки деревини, утилізації деревних відходів та використання несировинних користностей лісу. Але проаналізована література не містить в необхідній мірі всі аспекти напрямку дослідження. Саме тому для більш детального аналізу окресленого проблемного напрямку дослідження нами була вибрана дана тема роботи.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є дослідження особливостей трансформації лісової галузі України та виз-

начення основних еколого-економічних напрямів її розвитку в умовах європейської інтеграції.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Матеріальною базою дослідження є офіційні статистичні дані, аналітичні звіти державних органів у сфері лісового господарства, нормативно-правові акти України та Європейського Союзу, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячені питанням сталого лісокористування та еколого-економічного розвитку лісової галузі.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Зокрема, застосовано методи аналізу та синтезу для вивчення сучасного стану лісової галузі України та узагальнення основних тенденцій її розвитку. Порівняльний метод використано для оцінювання відмінностей між національною системою управління лісовими ресурсами та європейськими підходами до лісокористування.

Метод системного підходу дав змогу розглянути лісову галузь як складну еколого-економічну систему, що функціонує під впливом економічних, екологічних та інституційних чинників. Крім того, застосовано абстрактно-логічний метод для формування узагальнень та обґрунтування напрямів удосконалення механізмів управління лісовим господарством в умовах євроінтеграційних процесів.

Використання зазначених методів забезпе-

чило комплексність і обґрунтованість отриманих результатів дослідження, а також дозволило сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо перспектив розвитку лісової галузі України.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

На сучасному етапі розвитку лісову галузь України можна охарактеризувати як доволі потужну та різноманітну. Це зумовлено, насамперед, значним видовим різноманіттям деревних порід, широким територіальним поширенням лісових масивів, а також підвищеною увагою з боку держави до розвитку лісового господарства. Враховуючи зазначені чинники, а також те, що лісова галузь є ключовим джерелом сировини для целюлозно-паперової та деревообробної промисловості, відіграє важливу роль у мисливському та сільському господарстві, туристичній сфері, а також є відновлюваним природним ресурсом, її значення в економіці України є надзвичайно вагомим [1, 2].

Лісові ресурси України, залежно від їх розташування та функціонального призначення, виконують низку важливих функцій, зокрема захисну, водоохоронну, оздоровчу, санітарно-гігієнічну та інші, забезпечуючи при цьому потреби суспільства у деревині та інших лісових ресурсах. Особливості лісів та лісового господарства України узагальнено на рис. 1.

Згідно з наявними статистичними даними, загальна площа лісового фонду України становить близько 10,6 млн га, з яких 9,8 млн га вкриті лісовою рослинністю. Рівень лісистості території країни сягає 16 %. Протягом останніх п'ятдесяти років площа лісів зростає приблизно на 21%, тоді як запас деревини збільшився майже утричі.

За попередніми оцінками, загальний запас деревини в лісах України становить близько 2102 млн м³. Середньорічний приріст запасу оцінюється на рівні 35 млн м³. При цьому середній щорічний приріст на 1 га лісів, що перебувають у підпорядкуванні Державного агентства лісових ресурсів, становить близько 4 м³ і варіюється від 5 м³ у Карпатському регіоні до 2,5 м³ у степовій зоні. Таким чином, спостерігається посту-

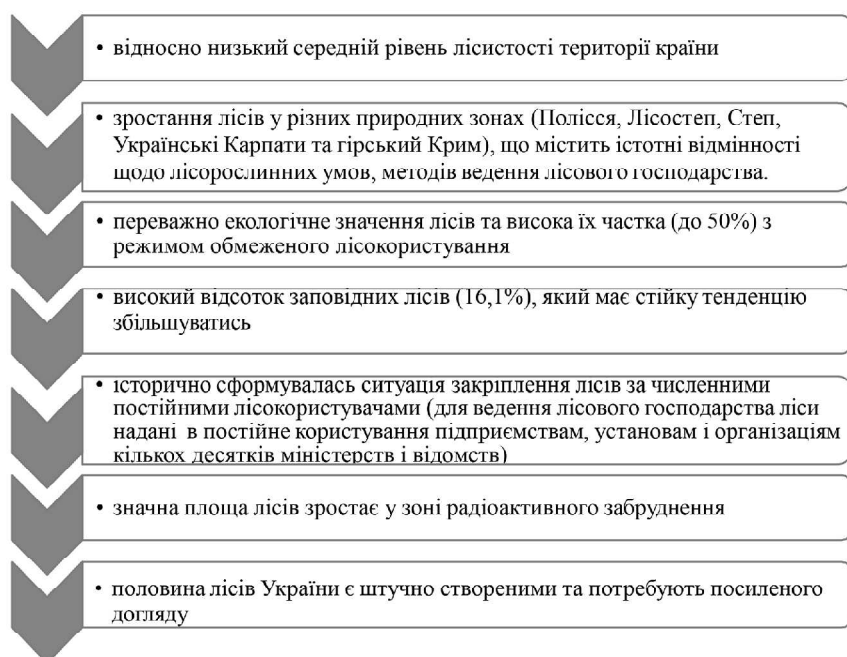

Рис. 1. Особливості лісів та лісового господарства України

Джерело: [3—6].

пове збільшення запасів деревини, що формує значний економічний та природоохоронний потенціал лісової галузі України.

На сучасному етапі в Європейському Союзі реалізується нова лісова стратегія ЄС до 2030 року, затверджена Європейською Комісією. Вона є складовою частиною Стратегії ЄС з біорізноманіття до 2030 року та тісно пов'язана з реалізацією Європейського зеленого курсу. Основною метою цієї політики є посилення ролі лісів у досягненні кліматичної нейтральності та сталого розвитку.

Зокрема, впровадження положень стратегії спрямоване на скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року, а також на довгострокове зменшення негативного впливу на кліматичну систему з орієнтиром на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року. Основні напрями реалізації цієї стратегії наведені на рис. 2.

Крім того, стратегія доповнюється Дорожньою картою, яка передбачає висадження трьох мільярдів додаткових дерев у країнах ЄС до 2030 року з обов'язковим дотриманням екологічних принципів, зокрема концепції "правильне дерево у правильному місці для правильної мети".

Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячених питанням управління лісовими ресурсами в контексті просторового сталого розвитку лісового господарства на різних ієрархічних рівнях — від локального та регіонального до національного і глобального — свідчить про суттєві зміни у підходах до міждержавної взаємодії в лісовому секторі. Такі трансформації зумовлені зростанням економічної, соціальної та екологічної значущості лісових ресурсів у сучасних умовах.

Лісові ресурси характеризуються високим рівнем багатофункціональності та міжгалузевим характером використання їх природоохоронного й ресурсного потенціалу. Водночас важливим чинником розвитку лісового господарства є зростаючі потреби світової спільноти у забезпеченні екологічно безпечного та чистого довкілля.

У сучасній науковій парадигмі дедалі більшого значення набуває концепція багатоцільового лісокористування, що

ґрунтується на екосистемному підході та реалізується на різних рівнях управління лісовим господарством. Паралельно розвивається підхід інтегрованого менеджменту лісових ресурсів. Впровадження ефективних систем екологічно орієнтованого управління лісовим господарством розглядається як необхідна умова екологізації галузі. Це базується на принципах сталого просторового розвитку та відповідає сучасним глобальним підходам до ведення лісового господарства [5].

Сьогодні у розвитку лісового господарства України спостерігається низка проблем, що ускладнюють процес інтеграції в європейський лісогосподарський простір, зокрема: значна частка лісових площ, які не відносяться до експлуатаційного фонду; обмежені можливості фактичного, а не формального виконання вимог природоохоронного законодавства, що має сприяти скороченню обсягів суцільних рубок; необхідність забезпечення відповідності вимогам регламенту EU Deforestation Regulation (EUDR) щодо запобігання деградації лісових екосистем; негативні наслідки надмірних та економічно необґрунтованих рубок, здійснених у попередні періоди; незадовільний санітарний та якісний стан лісових насаджень через несвоєчасне проведення рубок догляду в минулі роки; зростання ймовірності виникнення лісових пожеж у зв'язку з кліматичними змінами; нестабільність ринкових цін на деревинну продукцію; ускладнення логістичних процесів та перебої з електропостачанням на підприємствах деревообробної галузі, спричинені воєнними діями; забруднення лісових те-

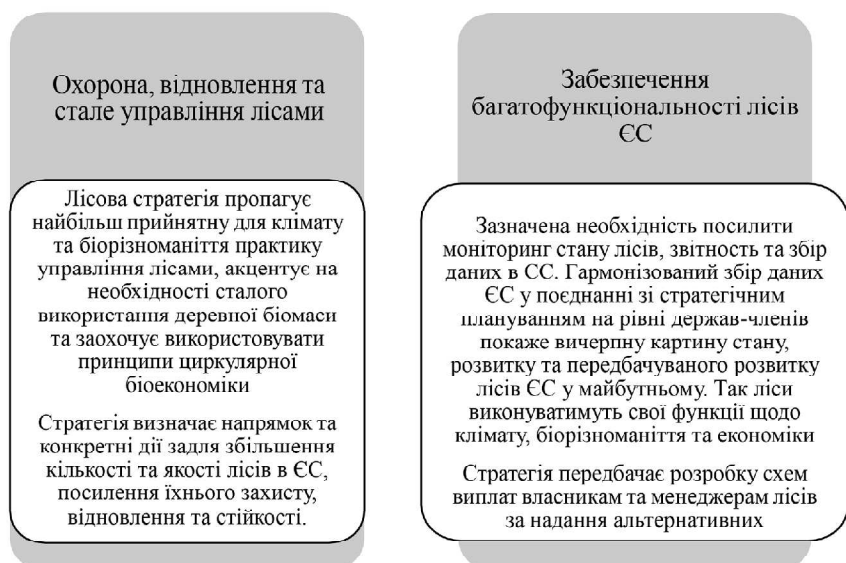

Рис. 2. Основні напрями Нової лісової стратегії ЄС на 2030 рік

Джерело: [7, 9].

риторій вибухонебезпечними предметами та руйнування інфраструктури внаслідок повномасштабної війни.

Водночас існують і позитивні тенденції, які створюють передумови для подолання зазначених проблем, а саме: поступове усунення диспропорцій у фінансуванні завдяки більш прозору та раціональному розподілу бюджетних ресурсів; скорочення обсягів економічно недоцільних або так званих "підшукових" рубок у структурних підрозділах із незначним експлуатаційним фондом лісів; підвищення ефективності заходів із запобігання лісовим пожежам та незаконним рубкам у менш фінансово забезпечених підрозділах; централізоване вирішення питань щодо об'єктів природно-заповідного фонду без впливу локальних неформальних домовленостей; покращення якості виконання вимог природоохоронного законодавства завдяки посиленню контролю на центральному рівні управління; можливість проведення необхідних, хоча й економічно малоприбуткових, заходів з догляду за лісами у фінансово слабких підрозділах; створення умов для залучення висококваліфікованих спеціалістів шляхом забезпечення конкурентного рівня оплати праці на центральному рівні управління.

В Україні й надалі дискусійним залишається питання втрати земельних ділянок, що використовуються не відповідно до їх цільового призначення, що обумовлює необхідність посилення контролю за їх використанням. Неврегульованою також залишається проблема зростання обсягів рубок у важкодоступних лісових масивах Карпатського та Поліського регіонів, які мають особливу природоохоронну цінність [6—8].

Скорочення загальних обсягів заготівлі деревини переважно відбувається за рахунок зменшення заготівлі паливної та низькоякісної деревини, тоді як рівень заготівлі ділової круглого лісу залишається відносно стабільним. Проведення реформ у лісовому господарстві сприятиме більш раціональному та ефективному використанню лісових ресурсів України. У екологічному вимірі це матиме комплексний вплив: з одного боку, завдяки збільшенню інвестицій у розвиток інфраструктури та матеріально-технічної бази може зрости обсяг заготівлі стиглого деревостану у віддалених і важкодоступних районах; з іншого боку, підвищення економічної ефективності діяльності лісгосподарських підприємств і більш збалансований розподіл фінансових ресурсів між ре-

гіонами сприятиме активізації процесів відновлення лісів і збільшенню площ нових насаджень.

Існує також позиція щодо доцільності розширення використання стиглих лісів і будівництва транспортної інфраструктури для доступу до віддалених лісових територій. Водночас такі території характеризуються сформованими унікальними екосистемами з високим рівнем біорізноманіття, а сучасні європейські нормативні вимоги у сфері лісокористування визначають деградацію лісових екосистем як процес, що прирівнюється до вирубування лісів (deforestation), коли природні ліси фактично втрачають свої первинні властивості та перетворюються на вторинні насадження.

У разі відсутності системних реформ у лісовій галузі існує ризик втрати значної частини ділової деревини у стиглих насадженнях. У короткостроковій перспективі це може спричинити додаткове навантаження на молодші деревостани, які будуть використовуватися замість зрілих, а в довгостроковому періоді — призведе до збільшення потреби у проведенні санітарних і технічних рубок у старовікових лісах [10].

Отже, з урахуванням підходів до організації та управління лісовим господарством, що широко застосовуються в країнах Європейського Союзу, доцільно детально дослідити особливості регулювання виробничо-господарської діяльності підприємств лісової галузі держав ЄС, враховуючи відмінності у рівні лісистості територій, організаційних моделях ведення господарства та специфіці функціонування лісових екосистем.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження сучасного стану лісової галузі України встановлено, що національний лісовий сектор характеризується значним ресурсним потенціалом, який проявляється не лише у площі лісових насаджень, що займають близько 16% території держави, але й у високому рівні різноманіття деревних порід. Лісові екосистеми України відповідно до свого функціонального призначення та територіального розміщення виконують переважно природоохоронні, рекреаційні, санітарно-гігієнічні, водорегулюючі та інші соціально значущі функції, одночасно забезпечуючи потреби суспільства у лісових ресурсах.

Водночас обґрунтовано економічне значення лісів як важливого об'єкта господарської діяльності, що створює можливості для отримання доходів підприємствами лісового гос-

подарства та формує сировинну базу для розвитку суміжних галузей, зокрема деревообробної, целюлозно-паперової та лісохімічної промисловості. Підкреслено суттєву роль окремих видів деревних порід у процесах відтворення лісових ресурсів і забезпеченні їх ефективного використання в економічній системі держави.

Література:

1. Карпук А. І., Голян В. А., Буценко Р. А. Відтворення основного капіталу лісового господарства в умовах цифровізації, євроінтеграції та децентралізації: еколого-економічні аспекти. *Бізнес Інформ*. 2023. № 5. С. 113—120.
2. Леньо Р. В. Перспективні напрями впровадження зарубіжного досвіду в систему управління лісовим господарством України. *Держ. управління: теорія та практика*. 2012. № 2. URL: nbuv.gov.ua (дата звернення: 13.03.2023).
3. Дребот О. І. Збалансований розвиток лісового сектору економіки в контексті європейської інтеграції України: монографія. Київ: Аграрна наука, 2014. 317 с.
4. Сакаль О. В. Ефективне управління землями лісгосподарського призначення: монографія. Київ: ДУ "ІЕПСР НАН України", 2012. 176 с.
5. Ступень М., Шумлянський Б. Оцінка інвестиційної привабливості лісового сектору. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК*. 2015. Вип. 22 (2). С. 117—123.
6. Фурдичко О. І. Питання економіки землекористування в процесі ведення лісівництва у законодавстві України. *Економіка України*. 2013. № 5. С. 56—66.
7. Шершун М. Х. Реформування системи лісового господарства України у контексті європейської перспективи розвитку. Київ: ДАІ, 2018. 336 с.
8. Яремко О. П. Методологічний базис формування системи управління лісового господарства Подільського економічного району. *Агросвіт*. 2021. № 11. С. 29—34.
9. Боцула О. І. Стратегічні напрями розвитку еколого-економічного управління лісовим господарством. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2018. Вип. 3—4. С. 107—114.
10. Марчук Ю. М., Карпук А. І., Дзюбенко О. М., Буценко Р. А. Інвестування модернізації основного капіталу лісового сектора як складова фінансово-економічного механізму лісгосподарювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 21. С. 24—35.

References:

1. Karpuk, A.I., Holian, V.A. and Butsenko, R.A. (2023), "Reproduction of fixed capital in forestry in the context of digitalization, European integration and decentralization: ecological and economic aspects", *Biznes Inform*, vol. 5, pp. 113—120.
2. Leno, R.V. (2012), "Perspective directions of implementation of foreign experience in the system of forest management of Ukraine", *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, vol. 2.
3. Drebot, O.I. (2014), *Zbalansovanyi rozvytok lisovoho sektoru ekonomiky v konteksti yevropeiskoi intehratsii Ukrainy* [Balanced development of the forest sector of the economy in the context of European integration of Ukraine], *Ahrarna nauka*, Kyiv, Ukraine.
4. Sakal, O.V. (2012), *Efektivne upravlinnia zemliamy lisohospodarskoho pryznachennia* [Effective management of forestry lands], *Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.
5. Stupen, M. and Shumlianskyi, B. (2015), "Assessment of investment attractiveness of the forest sector", *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Serii: Ekonomika APK*, vol. 22, no. 2, pp. 117—123.
6. Furdychko, O.I. (2013), "Issues of land use economics in the process of forestry management in the legislation of Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 5, pp. 56—66.
7. Shershun, M.Kh. (2018), *Reformuvannia systemy lisovoho hospodarstva Ukrainy u konteksti yevropeiskoi perspektyvy rozvytku* [Reforming the system of forestry of Ukraine in the context of the European development perspective], *DAI*, Kyiv, Ukraine.
8. Yaremko, O.P. (2021), "Methodological basis for the formation of the forest management system of the Podilskyi economic region", *Ahrosvit*, vol. 11, pp. 29—34.
9. Botsula, O.I. (2018), "Strategic directions of development of ecological and economic management of forestry", *Ekonomika pryrodokorystuvannia i stalyi rozvytok*, vol. 3—4, pp. 107—114.
10. Marchuk, Yu.M., Karpuk, A.I., Dziubenko, O.M. and Butsenko, R.A. (2022), "Investment in the modernization of fixed capital in the forest sector as a component of the financial and economic mechanism of forest management", *Investysii: praktyka ta dosvid*, vol. 21, pp. 24—35.

Отримано редакцією журналу / Received: 30.04.26

Прорецензовано / Revised: 07.05.26

Дата публікації / Published: 12.05.26